SPAANSCH E BESCH EIDEN AANGAANDE DE FILIPPIJNEN.

Nauwelijks is er een jaar verloop en sedert de heer Retana 't eerste deel van zijn *Archivo del Bibliófilo Filipino* in 't licht gaf ¹ of wij hebben de verschijning te begroeten van het tweede deel, hetwelk in belangrijkheid niet voor het eerste onderdoet. De in dit deel voorkomende stukken bevatten allerlei bijdragen tot de kennis der geschiedenis en der staatkundige toestanden van de Filippijnen en van 't verre Oosten, tot de taal-, land- en volkenkunde van genoemde eilanden, en eene alleszins merkwaardige aantekening over de Palau-eilanden uit het begin der vorige eeuw. Voor de geschiedenis der oorlogen tusschen de Spanjaarden en de Hollanders in den Indischen Archipel van belang is het „Waarachtig verhaal van de groote overwinning die de Spaansche vloot van China behaalde op de Hollandsche zeeroovers welke in die wateren voeren, en hoe men twaalf groote galjoenen van hen nam en in den grond boorde, en veel volks doodde.“ Dit verhaal geschreven door den Auditeur Manuel de Madrid en uit Puerto de Acapulco toegezonden aan den Markies van Guadalcazar, Onderkoning van Mexico, werd te Sevilla gedrukt in 1618, dus nog in hetzelfde jaar als waarin het zeegevecht plaats gehad had. Het blijkt namelijk uit het Waarachtig Verhaal dat de bedoelde overwinning der Spanjaarden die is welke Tiele beschreven heeft in deze Bijdragen, D. XXXV, 322 vgg. De zee strijd werd geleverd door de Hollanders onder bevel van Jan Dirkszoon Lam tegen de Spanjaarden aangevoerd door Don Juan Ronquillo, bij de Islas Hermanas, 20 mijlen noordelijk van Manila. De voorstelling van 't gebeurde bij Tiele, is, hoewel beknopter, vollediger. Anders

¹ Zie deze Bijdragen, D. XLVI, blz. 143.

komen beide voorstellingen, zoowel in de hoofdzaak als in veel bijzonderheden met elkaar overeen. In eenige bijzaken vindt men verschil. Zoo geeft Tiele op dat het Spaansche admiraalschip 56 stukken geschut bezat, en het kleinste der zeven galjoenen die aan den strijd deelnamen, 30. Het Waarachtig Verhaal van Juan de Madrid geeft in stede daarvan 46 voor 't admiraalschip, en 22 voor 't kleinste schip. Tiele moest bij zijne opgave in zulk een punt natuurlijk op zijne Spaansche bronnen, nl. de los Rios, Bocarro en de la Concepcion, vertrouwen. De schrijver van 't Waarachtig Verhaal noemt den Hollandschen vlootvoogd, Lam, niet bij name, doch hij vermeldt wel den naam van diens vlaggeschip, de Oude Zon, of zooals het in 't Spaansch heet: Sol viejo. Over 't algemeen bestaat er in de verschillende bronnen voldoende eenstemmigheid en vullen ze elkaar aan. De waarde van 't geschrift van Juan de Madrid ligt m. i. vooral daarin dat het, opgesteld zijnde zoo kort na de gebeurtenis, ten volle bevestigt wat wij van elders reeds wisten.

Niet het minst merkwaardige stuk van den geheelen bundel is de Aanteekening over de Palau-eilanders, een door den Pater Jesuïet Andrés Serrano aan den Koning van Spanje gericht vertoog, dat in 1705, vermoedelijk te Madrid, gedrukt werd. De huidige toestand der Palau-eilanders is ons voldoende bekend door de geschriften van Kubary, maar welken indruk de Spanjaarden twee eeuwen geleden daarvan kregen, was weinig bekend. Te oordeelen naar de Aanteekening van Pater Serrano was die indruk zeer gunstig. De Palauers worden beschreven als leerzaam, zachtzinnig, levendig en zeer vatbaar voor de aanneming van de Katholieke leer. De goede verwachtingen dat de Palau-eilanders een vruchtbaar veld zouden zijn voor de prediking des Christendoms, verwachtingen gedeeld door Z. Heiligheid Paus Clemens XI, zijn echter niet vervuld. Pater Serrano ging in 1711 naar de Carolinen, leed daar schipbreuk en kwam om, als slachtoffer van zijn geloofsijver.

Van de dertien stukken die 't Archief bevat, zijn er twee welke de belangstelling der taalkundigen verdienen. Het eerste is een Woordenlijst van de taal der bewoners van Calamianes, opgemaakt door Pater Gerónimo de la Virgen de Monserrate, ingevolg van een Koninklijk Order van 13 Nov. 1787 om te voldoen aan een verzoek van de Keizerin van Rusland. Tot de eigenaardigheden van 't klankstelsel der taal behoort: 1. de overgang van *s* tot *t*,

vóór alle klinkers behalve *i*, in welk laatste geval *s* overgaat in *chi* (d.i. *tsji*); dus *kataua*, echtgenoot, voor *kasaua*; *ěta*, *tata*, één, voor *ěsa*; *latona*, look, Tagalog *lasuna*, uit Sanskr. *laçuna*; *tampolok*, tien, voor *sampolok*, Tagalog *sangpuwo*, Javaansch *sapuluh*, enz. *talapi*, zilver, Tag. *salapi*. Hoe de *s* vóór *i* behandeld wordt, blijkt o.a. uit *ichi*, vleesch (eig. inhoud), Jav. *isi*; *ngichi*, tanden; vgl. Oudjavaansch *gisi-gisi*, tandvleesch; *chian*, buik, voor *tian*; *chino pa*, wie? voor *sino pa*. Schijnbaar is in *bitala*, spreken, de *t* uit *tj* voortgekomen, want in 't Maleische *bitjara* komt *tj* overeen met de palatale tenuis van 't Sanskrit *wicāra* (spr. *wi-tsjāra*), waaraan 't woord ontleend is, doch men kan veilig aannemen dat de *tj* reeds, gelijk in 't Dajaksch en Bisaya, in *s* was overgegaan vóórdat de verdere wijziging tot *t* in 't Calamiaansch haar beslag kreeg¹. Ook aan 't einde van een woord gaat *s* in *t* over; dus *gatat*, melk, Tagalog en Bisaya *gatas*; *tanget*, Jav. *tangis*; het Spaansche *horas* wordt *horat*. De gutturale triller, die in het Tagalog en Bisaya regelmatig in *g*, in 't Sangirsch en Bulusch in *h* overgaat, in 't Maleisch met de gewone *r* samenvalt, in 't Javaansch geheel wegvalt, vertoont zich als *l*, die op hare beurt zich uit de gewone *r* ontwikkeld moet hebben; aldus in *lavii*, nacht, Tag. Ibanag *gabi*, Bis. *gabi*, *gabii*, Iloko *rabiy*, Sangir *hěbbi*; *darala*, meisje, Tag. *dalaga*, Oudjavaansch *rará*; *duli*, bot, been, Ibanag *dugi*, Bulusch *ruhi*, hetzelfde woord als Mal. en Bataksch *duri*, Oudjavaansch *rwi*, Dajaksch *duhi*. De Jav. Pěpětklank wordt in de Woordenlijst nu eens door *e*, dan weêr door *ě* voorgesteld; bijv. *ěta* (d.i. *ěta*), één; *epât*, vier, = *ěpat*, Oudjav. *pât*; *eñēm* (d.i. *ěněm*), zes. De *h* wordt voorgesteld soms door *h*, bijv. in *hari*, koning, Tag. *hari*, Oudjav. *hadji*; *horat*, Spaansch *horas* (waarin de *h* NB. stom is); soms ook door *j*, stellig uitgesproken als *h* op Andalucische wijze; bijv. *majayon*, goed, Tag. *mahayo*, Oudjav. *mahayu*. Zonderling is de overgang van *k* in *l* in *lalii*, man, voor *laki*; *alalian*, broeder, voor *a-lakian*. De woordenschat komt voor een goed deel overeen met dien van 't Iloko, Tagalog, Bisaya; toch ontbreekt het niet aan aanrakingspunten met de meer zuidelijke Indonesische talen; zoo is bijv. *kakai*, voet, Maleisch

¹ In *basa*, lezen, is de *s* (uit *tj*) onveranderd gebleven vermoedelijk omdat het woord eerst later is overgenomen.

kaki, Nias gaki; mula, een kleine, Mal. muda; tumbud, put, Jav. sumur, put, en sumbër, wel; mangan (ik, gij, hij) eet, Jav. mangan; pangan, 't eten, Jav. pangan; tanget, weenen, Jav. tangis. Eene eigenaardige omzetting vertoont malbat, zwaar, Oudjav. mawrat.

Eene niet minder gewichtige bijdrage tot de kennis der Filippijnsche dialekten is N° 10, zijnde een Catechismus der Christelijke leer, in de taal der Batanes-eilanden, de noordelijkste der Filippijnen, opgesteld door een Dominikaan en 't eerst gedrukt te Manila in 1834. Het dialekt vertoont eene onmiskenbare overeenkomst met het Ibanag, hetgeen wegens de geographische ligging der Batanes-eilanden alleszins verklaarbaar is, maar toch zijn de afwijkingen zóó aanmerkelijk dat men het Batansch niet als een tongval van 't Ibanag of Cagayansch kan beschouwen.

Het is een goed denkbeeld van den heer Retana geweest dat hij in zijn Archief een herdruk bezorgd heeft van Blumentritt's zoo verdienstelijk en nuttig Mythologisch Woordenboek der Filippijnen. Deze van zoo groote belezenheid getuigende studie verscheen oorspronkelijk in de kolommen van 't Spaansche blad *La Solidaridad*, dat opgehouden heeft te bestaan. Te recht begreep de heer Retana dat Blumentritt's werk „voor nage-noeg alle, om niet te zeggen alle Spaansche Filippinisten” onuitgegeven mocht heeten en daarom besloot hij den Schrijver te verzoeken eene nieuwe verbeterde en vermeerderde uitgave voor 't Archief te bewerken, aan welk verzoek gereedelijk voldaan is. Beide, Schrijver en Uitgever, hebben zich door hun werk aanspraak verworven op den dank van de beoefenaars der volkenkunde, en inzonderheid van diegenen die in de oudere beschavingstoestanden der Indonesische volken belang stellen. Ter wille van de lezers van dit tijdschrift wil ik niet nalaten eenige opmerkingen mede te deelen waartoe 't doorloopen van 't Mythologisch Woordenboek aanleiding geeft.

Te recht doet Prof. Blumentritt in de voorrede (blz. 6) uitkomen dat er in de mythologie der Filippijnsche volken vreemde invloeden zichtbaar zijn, en dat o. a. 't woord *Bathala* (door omzetting uit *Bhaṭāra* ontstaan) van Indischen invloed getuigt. Of die invloed rechtstreeks van Voorindië is uitgegaan, blijft vooralsnog ongewis; het is waarschijnlijker dat Indische namen en voorstellingen uit Cambodja of Nederlandsch Indië zijn binnen-

gedrongen. Wanneer verder 't bekende Anitu als aan 't Sanskrit ontleend wordt beschouwd, dan is dat eene dwaling; 't woord is algemeen en oorspronkelijk Maleisch-Polynesisch en heeft niets met het Sanskrit gemeen. Werkelijk aan 't Sanskrit ontleende woorden in de lijst zijn, behalve 't genoemde Bathala, de volgende Bahala, afgodsbeeld bij de Bisayas, een verbasterde bijvorm van bathala, beantwoordende aan Mal. bārhalā, Jav. brahala, afgodsbeeld, heidensche god. Voorts Bisnu, Kala, Maheswara, Sri en Berma, namen van vijf Kotika's bij de Mohammedanen van Mindanao; blijkbaar zijn deze Kotika's niet rechtstreeks aan Indischen invloed te danken, want kotika vertoont den verbasterden vorm dien het woord ook in 't Mal. katika heeft; in 't Sanskrit luidt het ghaṭikā; nog dichter bij den Mindanaoschen vorm staat het Makassaarsche en Boegineesche kotika (waarover zie Dr. Matthes in Tijdschrift voor Ind. T., L. en Volkenkunde, XVIII), zoodat de Mohammedanen het vermoedelijk van hun geloofsgenooten ontvangen hebben. Deze geheele soort van wichelarij is bij de Indiërs onbekend, zoodat er van geen herinnering uit het Hindu-tijdperk op Mindanao sprake kan wezen.

Dewa, dia, en dewata, diwata worden te recht als uit het Sanskrit afkomstig erkend en met de talrijke bijvormen in de overige talen van den Indischen Archipel vergeleken.

Kedu, bij de Mohammedanen van Mindanao de naam van den nederdalenden knoop, als monster beschouwd dat eklipsen veroorzaakt, is verbasterd uit Skr. ketu. De opklimmende knoop heet bij dezelfde Rahu, bij de Tagalogs Laho, welks oorsprong uit Skr. Rāhu juist wordt opgegeven. De Javanen zeggen Rahu of Karawu; uit dit laatste of een daarmee overeenkomenden vorm moet het Bataksche Aṅkalau (spr. Akkalau) ontstaan zijn; of nu Karawu, Kalau uit Kala-Rahu verbasterd is, laat zich niet beslissen, doch onmogelijk is het niet. Raho bahuang bij de Dajaks beteekent niet „goud-eklips“, zooals opgegeven staat, maar „beer-eklips.“

Lambana, verklaard als bedplaats bij de oude Tagalen, is klaarblijkelijk identisch met Jav. lēmbana, vereering, ontstaan uit Skr. ālambana, godsdienstig gepeins van den Yogin.

Likha, godenbeeld, is hetzelfde woord als Oudjav. rekha, beeld, afbeelding; Sundan. reka, ngareka, afbeelden, nabootsen. Het is 't Skr. rekha, lekha, lijn, teekening, beeld. Liṅga

een afgodsbeeld der oude Tagalen, is Skr. *linga*, overgegaan ook in 't Jav., enz.

Mantala, tooverspreuk. Uit Skr. *mantra*, zeer gewoon ook in 't Jav., Mal. enz.

Mánusia, naam van een Tagalschen Anitu. Blijkbaar 't Skr. *manuṣya*, mensch, doch ook eene benaming van zekere klasse van Manes; deze laatste beteekenis zal bedoeld wezen.

Mutia, een soort talisman. Klaarblijkelijk het Tag. *mutya*, kostbare steen; vgl. Jav. *mutya*, mote, kraal, uit Skr. *mutya*, parel.

Naga, is terecht met het Skr. *nāga* vereenzelvigd. Dit mythologische dier komt overal in 't volksgeloof van den Indischen Archipel voor, tot op Halmahera toe. Daarentegen is het onjuist dat *patianak*, Mal. *puntianaq*, Sundan. *kunti-anak* met het Skr. *pati*, heer, in verband wordt gebracht. Noch de voorstelling, noch 't woord is Indisch. Uit vergelijking der verschillende vormen komt men tot het besluit dat het eerste lid vermoedelijk eene afleiding is van den stam die in 't Oudjav. luidt *hēnti*, Fidji *oti*, Nieuwjav. *ēntek*, op, ten einde, uit; de samenstelling zou dan beteekenen „wie” of „wat een einde maakt aan kinderen”; verwant met *ēnti* is *pati*, dood, Tagal. *patay-enz.*, zoodat naar Tagalsche opvatting 't woord „kinder-dooder” zou beteekenen, wat op hetzelfde uitkomt.

Over 't algemeen kan men niet zeggen dat de Indische bestanddeelen in de mythologie der heidensche Filippijners talrijker of van meer beteekenis zijn dan bij de Ngadju-Dajaks, en zulks strookt zeer wel met het feit dat er op de Filippijnen geen enkel Indisch monument of kunstwerk is aangetroffen.

De Islām had, gelijk men weet, nog weinig vorderingen op Luzon gemaakt toen de Spanjaarden er zich vestigden. Op Mindanao, bij de Mohammedaansche bevolking, vindt men natuurlijk een tal van Arabische woorden, zooals *adimat* (uit *adjimat*), Arab. *azîmat*. Uit de uitspraak blijkt dat de Mindanauers het niet rechtstreeks van de Arabieren, maar van de Maleiers ontvangen hebben. De *Saitan* der *Tirurai's* op genoemd eiland is hun zeker toegevoerd door hun Mahomedaansche burenen; het is natuurlijk de Arabisch-Maleische vorm van *Satan*. Het heet dat ook de oude Tagalen booze geesten onder den naam van *Sitan* kenden. Een ander Mohammedaansch woord bij de oude Tagalen is *sonat*, als welks beteekenis „pontifex maximus” wordt opgegeven; eenigszins

vreemd, daar sonat duidelijk het Arab. sonnat is, doch het kan eene verkorte uitdrukking zijn.

Het laatste gedeelte van den bundel bestaat uit de voortzetting der Algemeene Bibliographie der Filippijnen, behelzende 235 titels van grootere en kleinere geschriften, verschenen van 't jaar 1860 tot 1876.

H. KERN.